

กรณีศึกษาชุมชนบ้านห้วยหินลาดใน หมู่ที่ ๗ ตำบลบ้านโป่ง อำเภอเวียงป่าเป้า จังหวัดเชียงราย

บ้านห้วยหินลาดในเป็นชุมชนเผ่าปกาเกอะญอ หมู่ที่ ๗ ตำบลบ้านโป่ง อำเภอเวียงป่าเป้า จังหวัดเชียงราย มี ๒๐ หลังคาเรือน เป็นชุมชนเผ่าปกาเกอะญอทั้งหมด ๑๐๕ คน แบ่งเป็นชาย ๕๑ คน และหญิง ๕๔ คน

๑. ลักษณะการผลิตของชุมชน

การผลิตของชุมชนมีการจัดการอย่างเป็นระบบ ทำให้การใช้ทรัพยากรธรรมชาติ ดิน น้ำ ป่า เป็นไปอย่างเหมาะสม โดยแบ่งระบบการผลิตเป็น ๔ รูปแบบ คือ

๑.๑ การทำไร่หมุนเวียน

ลักษณะการใช้ที่ดินร่วมกันแบบหน้าหมู่ การทำไร่หมุนเวียนแบบหน้าหมู่ คือ ในการเพาะปลูกแบบไร่หมุนเวียนจะไม่มีการจับจองพื้นที่อย่างถาวร ทุกคนสามารถหมุนเวียนใช้พื้นที่ของคนที่ทำไร่หมุนเวียนก่อนหน้านี้ได้ มีข้อบังคับเพียงว่าผู้ที่ใช้พื้นที่ต่อจากเจ้าของเดิมต้องพักการใช้ที่ดินเป็นเวลา ๕-๖ ปี เพื่อให้ฟื้นดินได้ฟื้นตัว แต่ละครอบครัวจะมีแปลงนาในการเพาะปลูกประมาณ ๔-๕ ไร่ พร้อมกำหนดขอบเขตพื้นที่ไร่หมุนเวียนอย่างชัดเจน

ชาวบ้านปกาเกอะญอแยกประเภทพื้นที่ไร่หมุนเวียนตามลักษณะการใช้และมีคำเรียกเฉพาะแต่ละปีของการใช้ประโยชน์ ไม่ใช่เรียกพื้นที่ป่าซึ่งไม่ทำกิน กล่าวคือพื้นที่ซึ่งใช้ทำไร่หรือกำลังทำการผลิตจะเรียกว่า “คี่” พื้นที่ไร่ซากที่ถูกพักทิ้งการผลิตไว้ ๑ ปี จะเรียกว่า “เง็กี๊ว” พื้นที่ไร่ที่ถูกพักทิ้งการผลิตไว้ ๒-๔ ปี จะเรียกว่า “เง็กี๊เบอะ” พื้นที่ไร่ที่ถูกพักทิ้งไว้ ๕-๖ ปี เรียกว่า “เง็กี๊เยอะโปล” และพื้นที่ที่พักไว้นานกว่า ๗ ปีขึ้นไปจะเรียกว่า “คูหละ”

๑.๒ การปลูกชาและพืชเศรษฐกิจ

หมู่บ้านห้วยหินลาดในตั้งอยู่ในหุบเขา พื้นที่ทำนาอยู่ทางตอนใต้ของหมู่บ้าน รอบพื้นที่นาเป็นพื้นที่ทำไร่หมุนเวียนและพื้นที่รอบนอกเขตป่าอนุรักษ์เป็นพื้นที่ทำไร่หมุนเวียน ส่วนพื้นที่ซึ่งอยู่รอบๆ หมู่บ้านตามลำห้วยเป็นพื้นที่ปลูกชาผสมผสานกับไม้ผลล้อมรอบด้วยป่าอนุรักษ์ของชุมชน ชาเป็นพืชเศรษฐกิจที่สร้างรายได้ให้กับชาวบ้าน การปลูกชาพันธุ์พื้นเมืองทำให้ไม่จำเป็นต้องดูแลเอาใจใส่มากนัก อีกทั้งยังเป็นที่ต้องการของตลาด เป็นพืชเศรษฐกิจที่สร้างรายได้ให้กับชาวบ้าน ในแต่ละปีจะมีชาเมี่ยงดิบส่งออกจากหมู่บ้านกว่า ๖๐,๐๐๐ กิโลกรัม ชาหนึ่งต้นสามารถเก็บได้สามครั้งต่อปี ครั้งแรกจะเก็บในเดือนเมษายน เรียกว่า “ชาหัวปี” เป็นชาที่มีคุณภาพและราคาดีที่สุด หลังจากนั้นจะเริ่มเก็บ “ชากลาง” ในเดือนมิถุนายน เป็นชาที่แตกหน่อจากชาต้นเดิมหลังการเก็บชาหัวปีหมดไปแล้วและในช่วงสุดท้ายจะเป็นการเก็บ “ชาเหมย” หรือชาหนานานาว

ประมาณเดือนพฤศจิกายน ปริมาณขามีน้อย แต่ราคาดีเท่าหาหัวปี ใบชาเริ่มเก็บตั้งแต่เดือนเมษายน เป็นต้นไป ลักษณะของชานั้นจะแบ่งออกเป็น ๒ ส่วน คือ ส่วนที่ชาวบ้านนำไปขาย และในส่วนที่เก็บไว้กินเอง การทำชาเป็นสิ่งที่ชาวบ้านทำกันมาอย่างยาวนานตั้งแต่สมัยที่พ่อสุกา ปะปะ (สีโง่คนแรกของหมู่บ้าน) ยังมีชีวิตอยู่

บ้านหินลาดในยังมีพืชเศรษฐกิจที่สำคัญ คือ

- ใบเมี่ยง เป็นพืชพื้นถิ่นซึ่งขึ้นบริเวณเนินเขาสองฝั่งลำห้วยเก็บได้ตลอดปี เริ่มนำมาขายในช่วงประมาณปี พ.ศ. ๒๕๑๐ โดยมีพ่อค้าจากพื้นราบขึ้นมารับซื้อเพื่อนำไปทำเป็นเมี่ยงที่ไซ้หอม ปัจจุบันนำเอาเมี่ยงไปทำเป็นชา เหตุที่เปลี่ยนจากการนำเมี่ยงไปอบทำเป็นชาแทนนั้น เนื่องจากการทำเมี่ยงนั้นมีขั้นตอนที่ยุ่งยากกว่า เพราะต้องนำใบเมี่ยงไปนึ่งก่อน หลังจากนั้นนำไปหมักในภาชนะที่ทึบแสงหลายเดือนจึงนำไปขายได้ แต่การทำชานั้นเมื่อเพียงนำใบเมี่ยงไปคั่วให้แห้ง จากนั้นนำไปชงกินหรือนำไปขายได้ ปัจจุบันชาสดขายกิโลกรัมละ ๑๒ บาทและชาอบแห้งกิโลกรัมละ ๑๐๐ บาท

- หน่อไม้หรือต้นไผ่หก หน่อไม้เป็นพืชที่เกิดขึ้นเองภายในป่าปกติมักจะนำไปประกอบอาหารเป็นหลัก เมื่อเหลือจึงนำมาขาย แต่ในราว พ.ศ. ๒๕๒๕ มีคนจากภายนอกเข้ามาหาหน่อไม้บริเวณไปขายให้กับโรงงานกันมากและเป็นการหาแบบทำลาย คือ เอาทั้งหน่อเล็กหน่อใหญ่ ชาวบ้านจึงคิดจะแก้ไขการจัดเก็บกัน ตั้งแต่ พ.ศ. ๒๕๓๐ เป็นต้นมา คนภายนอกจึงค่อยๆ เลิกหาหน่อไม้บริเวณนี้ไป ชาวบ้านมีความรู้เดิมเกี่ยวกับธรรมชาติของหน่อไม้อยู่บ้าง แต่หลังได้ดำเนินการจัดการจัดเก็บหน่อไม้ทำให้ชาวบ้านทราบว่าแต่ละฤดูหรือแต่ละปีหน่อไม้ไผ่จะออกหน่อ ๓ หน่อ หากปล่อยไว้ทั้ง ๓ หน่อแต่จะมีเพียงหน่อเดียวเท่านั้นที่จะโตเป็นลำไผ่เฉพาะหน่อขุนหรือหน่อที่ ๓ ที่แข็งแรงที่สุด ชาวบ้านก็สามารถเก็บขายได้หน่อ ๒ แรกเป็นหน่อตา หน่อ ๓ เป็นหน่อขุน คือแทงออกมาจากระดับใต้ดิน หน่อ ๓ นี้จะแข็งแรง ปล่อยไว้เป็นพันธุ์ต่อไปได้ ซึ่งเดิมคนภายนอกเก็บหน่อไม้ไปขายทั้ง ๓ หน่อ ทำให้ไม่เหลือพันธุ์ไผ่เติบโตในปีต่อไป

พ.ศ. ๒๕๓๐ เมื่อชาวบ้านเริ่มจัดการหน่อไม้ โดยกำหนดว่าถ้าพบหน่อออก ๓ หน่อให้เก็บได้ ๒ หน่อเหลือไว้ ๑ หน่อ หรือบางต้นถ้าออก ๔ หน่อ ให้เก็บ ๒ หน่อ เว้นไว้ ๒ หน่อ ชาวบ้านได้ทดลองใช้วิธีการแบบนี้อยู่ ๓ ปี พบว่าคนที่ไปหาหน่อที่หลังบางคนจะเก็บหน่อที่ ๓ ที่คนแรกเหลือไว้ทำให้ไม่เหลือหน่อไว้เป็นไผ่โต จึงได้เปลี่ยนวิธีการใหม่มาเป็นกำหนดช่วงเวลาให้ชาวบ้านหาหน่อขายได้เฉพาะในเวลาที่กำหนดคือในเดือนกรกฎาคมแล้วหยุดเก็บ รูปแบบนี้ถูกใช้มาจนถึงปัจจุบัน

ชาวบ้านจะมอบหมายให้คนในหมู่บ้าน ๒-๓ คน เป็นผู้รับซื้อหน่อไม้จากชาวบ้าน มาต้มปอกเปลือกแล้วขายให้กับพ่อค้าที่มาซื้อถึงหมู่บ้าน บางครั้งพ่อค้าก็พยายามกดราคาและอยากรับซื้อหน่อไม้ให้มากเกินไป ๑ เดือน แต่ชาวบ้านก็ควบคุมกันเองได้ ทำให้สามารถต่อรองราคากับพ่อค้าจนขายได้ในราคาสูงกว่าพื้นที่อื่นที่ชาวบ้านไม่ได้ร่วมกันจัดการ การขายหน่อไม้จึงเป็นรายได้

เสริมอีกทางหนึ่งของชุมชน พร้อมทั้งยังทำให้ทรัพยากรมีความยั่งยืนไปพร้อมกันด้วย แต่ปัจจุบันได้นำไปส่งขายโรงงานที่จังหวัดลำปางและโรงงานหน่อไม้ไทยที่จังหวัดเชียงใหม่ เงินที่ได้จำนวนหนึ่งจะถูกนำไปเป็นเงินส่วนกลางของหมู่บ้านเพื่อใช้ในการกิจกรรมต่างๆ เช่น การดูแลป่าหรือเป็นเงินที่ใช้สำหรับเป็นค่ารถไปประชุมเกี่ยวกับองค์กรดูแลป่า

๑.๓ การจัดการระบบการทำนา

ผู้ที่มีหน้าที่จะจัดสรรแบ่งให้ลูกหลานใช้ประโยชน์ต่อเนื่อง แต่ละครอบครัวมีพื้นที่เฉลี่ยครอบครัวละ ๓-๔ ไร่ การทำนาจะทำในลักษณะขั้นบันไดขวางความลาดชัน ในพื้นที่ที่จะปลูกข้าวครั้งเดียวในช่วงฤดูฝนที่มีน้ำมีปริมาณเพียงพอ พื้นที่ทำนาอยู่ตามห้วยที่สามารถกั้นน้ำเข้าพื้นที่ได้ แต่มีจำนวนพื้นที่น้อย ครอบครัวที่ทำนาจึงมีอยู่ประมาณร้อยละ ๓๐ นอกจากนี้ที่ทำนาแล้วยังมีการปลูกข้าวไร่หมุนเวียนควบคู่กันไปด้วย เช่น บ้านของอีโง่ปลูกข้าวแบบนาดำตั้งแต่ พ.ศ. ๒๕๓๐ เพราะการทำนาดำสามารถได้ผลผลิตมากช่วยเสริมการผลิตข้าวไร่ ปีใดข้าวไร่มีจำนวนน้อยก็สามารถนำเอาข้าวมาใช้ทดแทนได้ ที่สำคัญพันธุ์ข้าวที่ใช้เป็นพันธุ์ข้าวพื้นบ้านไม่ต้องใช้ปุ๋ยและยาฆ่าแมลง

๑.๔ การหาของป่า

ชาวปกากะญอต้องพึ่งพาพื้นที่ป่าอย่างมาก เช่น การหาสมุนไพร ทำให้ชาวบ้านแบ่งพื้นที่เป็นชั้นต่างๆ แต่ละช่วงมีความสำคัญที่แตกต่างกัน และที่สำคัญทรัพยากรภายในป่าชาวบ้านก็มีการใช้ตามระบบความเชื่อของชาวปกากะญอ

ลักษณะการดูแลพื้นที่ป่าบริเวณหมู่บ้านนั้น องค์กรชุมชนดูแลป่าเริ่มเป็นรูปธรรมมากขึ้น ตั้งแต่เข้าร่วมกับกิจกรรมกับเครือข่ายเกษตรกรภาคเหนือ เมื่อประมาณปี พ.ศ. ๒๕๔๐ เพื่อสร้างความชัดเจนในการแบ่งงานกันทำในส่วนต่างๆ ที่สำคัญ โดยมีการประชุมในทุกๆ วันที่ ๑๐ ของทุกเดือน

๒. การรวมกลุ่มที่เกี่ยวข้องกับทรัพยากรชีวภาพ

ภายในชุมชนประกอบด้วยกลุ่มอื่นๆ นอกเหนือจากกลุ่มองค์กรที่มีหน้าที่เกี่ยวกับการดูแลพื้นที่ป่า โดยที่มีหน้าที่สำคัญเกี่ยวกับการจัดการทรัพยากรชีวภาพ อีก ๓ กลุ่ม คือ

๒.๑ กลุ่มดูแลป่า

กลุ่มนี้เกิดขึ้นมานาน แต่ลักษณะเป็นการช่วยเหลือคนละไม้คนละมือภายในชุมชน กิจกรรมที่สำคัญของกลุ่ม คือ ทำแนวกันไฟเพื่อป้องกันไฟป่าที่จะเข้ามาทำลายพืชเศรษฐกิจและป่าไม้ในเขตอนุรักษ์ ชาวบ้านตรวจป่าทุกวันๆละ ๒ คน

๒.๒ กลุ่มกิจกรรมเยาวชน

กลุ่มถูกจัดตั้งประมาณปี พ.ศ. ๒๕๓๕ มีหน้าที่จัดการร่วมกับผู้ใหญ่ของชุมชน เช่น ประสานงานกิจกรรมทำแนวกันไฟ ช่วยดับไฟป่า และศึกษาสมุนไพรในป่า โดยมีการประชุมใน ทุกๆ วันที่ ๑๕ ของทุกเดือน

๓. ระบบความเชื่อที่เกี่ยวกับทรัพยากรชีวภาพ

ปกากะญอเป็นกลุ่มหนึ่งที่ต้องนำระบบความเชื่อมาสร้างความเชื่อมั่นในการดำรงชีวิต วิธีชีวิตเป็นไปอย่างเคารพในสิ่งเหนือธรรมชาติเพื่อบันดาลให้พบกับสิ่งดีในการดำเนินชีวิต ซึ่งได้ สะท้อนออกมาเป็นระบบความเชื่อที่เกี่ยวกับทรัพยากรชีวภาพคือ

๓.๑ พิธีการถางไร่

เริ่มพิธีกรรมตั้งแต่เช้าด้วยการที่เจ้าของไร่ออกไปขุดดินบริเวณใต้ต้นไม้ที่อุดมสมบูรณ์แล้ว จับดินขึ้นมา จากนั้นขว้างออกไป ๓ ทิศเป็นการไล่ผีที่เข้ามารบกวนและทำอันตรายกับพืชผลที่จะ เพาะปลูก ต่อมาฮีโจะจะทำพิธีกรรม นำไก่มาฆ่าแล้วนำไปต้ม หลังจากนั้นฮีโจะนำกระดูกของไก่ ไปชี้ที่พื้นดินแล้วอธิษฐานว่าผีจะให้เราทำนาได้หรือไม่ นอกจากนี้ยังมีความเชื่ออื่นๆ เกี่ยวกับการ ถางไร่ คือ

- ขณะที่เดินไปถางไร่ ระหว่างทางเจอ งูเห่า นกโกลิเสอะกวอ (นกเจ้าฟ้าสิรินธร) ร้องจะไม่ออกไปถางไร่ เพราะเชื่อว่าจะทำให้เกิดภัยกับคนที่ได้ยิน

- ขณะถางไร่ถ้าพบเต่า งูเหลือม ถือว่าไม่ดีต้องหาพื้นที่ไร่ใหม่ เพราะสัตว์ดังกล่าว เป็นตัวแทนของผีเจ้าที่ส่งมาบอกว่าพื้นที่นี้ผีไม่ยอมให้ทำไร่

๓.๒ ประเพณีผีบ้าน (เลาะกอ)

ผีบ้าน ในความหมายของปกากะญอหมายถึง ผีที่อยู่ประจำหมู่บ้าน เป็นผีที่ช่วยปกป้องคุ้มครองสมาชิกในชุมชน และ ดูแลความประพฤติของคนในหมู่บ้าน ผีบ้านเป็นผีที่ดูแลปกป้อง รักษาคนภายในหมู่บ้าน แต่ไม่ใช่ผีบรรพบุรุษ

พิธีกรรมเริ่มตั้งแต่เช้า ฮีโจะจะเป็นคนประกอบพิธีกรรม เริ่มจากการเชือดไก่แล้วนำเลือดไก่ ไปแตะกับเสาของศาล และนำขนไก่ไปติดที่เสา หลังจากนั้นจึงนำไก่ที่เตรียมมาแต่ละบ้านไปต้มใน พื้นที่ซึ่งประกอบพิธีกรรม นำข้าวที่ห่อเตรียมกันมาเทร่วมกันแล้วจึงนำไก่ที่ต้มเสร็จใส่ร่วมกับข้าว แล้วยกไปที่ศาล หลังจากนั้นฮีโจะจึงกล่าวเชิญให้เลาะกอมากินของที่นำมาเช่น หลังจากเสร็จ พิธีกรรมแล้วจึงนำไปแจกจ่ายให้กับคนร่วมงาน

ข้อห้ามที่เกี่ยวกับเลาะกอ

- ห้ามตัดต้นไม้ที่นำมาเป็นศาลเลาะกอ หรือ ทำลายต้นไม้ เช่น ดี หรือ ขวางป่า ก่อนหินไล่ต้นไม้

- ห้ามนำไม้ที่เป็นศาล (ต้นไม้ที่ถูกฝังด้วยสังกะสีให้มีลักษณะคล้ายกับศาลพระภูมิ) ไปใช้ แม้ไม้จะตาย หรือ ล้มลงมาตามธรรมชาติ เพราะ ต้นไม้เป็นสิ่งที่แทนตัวของผีบ้าน ถ้าทำอะไรกับต้นไม้ก็เท่ากับทำลายผีบ้านด้วย

- หากต้นไม้ที่เป็นศาลเกิดเสียหายหรือล้มเพราะเหตุใดก็ตามต้องทำพิธีกรรมเลี้ยงผีบ้านใหม่

๓.๓ ประเพณีการเลี้ยงผีเรือน

การเลี้ยงผีเรือนจะแบ่งออกเป็น ๒ วัน คือ วันที่ฝ่ายหญิงและฝ่ายชายเป็นคนทำ ฝ่ายหญิงเป็นคนประกอบพิธีกรรมก่อน คือ แม่บ้านแต่ละบ้านต้องนำไก่ที่ใช้ประกอบพิธีกรรม ไก่จะต้องเป็นตัวเมีย ส่วนครอบครัวฝ่ายชายก็จะใช้ไก่ตัวผู้ แล้วจึงเชิญญาติฝ่ายของแม่บ้านมากินไก่ที่ทำเลี้ยงพอหลังจากเสร็จการกินเลี้ยงญาติฝ่ายหญิง ผู้อาวุโสจะให้พรกันแล้วจึงกลับบ้าน หลังจากนั้นวันรุ่งขึ้นฝ่ายชาย คือ พ่อบ้านก็จะประกอบพิธีกรรมบ้าง ลักษณะพิธีกรรมคล้ายกัน แตกต่างที่ของที่ใช้ในพิธีกรรมจะใช้ไก่ตัวผู้ในพิธีกรรมของฝ่ายชายและญาติที่มากินเลี้ยงก็เป็นญาติฝ่ายชายทั้งหมด

ข้อห้ามในช่วงวันที่ทำพิธีกรรม

- ห้ามตัดผม หรือ ตัดเล็บ ในช่วงวันที่ทำพิธีกรรมเป็นอันขาด ทำให้ขวัญที่อยู่ตามร่างกายส่วนต่างๆ หายไป

- ห้ามล่าสัตว์ป่าที่อาศัยอยู่บริเวณป่ารอบหมู่บ้าน เพราะเชื่อว่าขวัญของบรรพบุรุษอาจอยู่ที่สัตว์ จะไปทำร้ายขวัญของบรรพบุรุษได้

๓.๔ ประเพณีแหวกันไฟ

แหวกันไฟจะทำเพื่อป้องกันไฟป่าที่จะเข้ามาทำลายต้นเมืองที่ชาวบ้านดูแลไว้ จนกระทั่งในปี พ.ศ. ๒๕๓๕ เครือข่ายกลุ่มแม่น้ำลูกโคดมีการประชุมแลกเปลี่ยนถึงการจัดการภายในหมู่บ้าน มีแนวคิดกันว่านอกจากการทำแหวกันไฟเฉพาะในพื้นที่ป่าเมืองแล้ว น่าจะทำแหวกันไฟไปป้องกันไฟป่าที่จะเข้ามาทำลายป่าในพื้นที่ของชุมชน และยังเป็นเครื่องมือแสดงถึงอาณาเขตพื้นที่ในการอนุรักษ์

เริ่มพิธีกรรมด้วยการนำของควาที่เตรียมมา จัดเป็น ๒ ชุด ชุดแรกใส่ในศาลที่ทำขึ้น ชุดที่ ๒ วางไว้ที่พื้น ส่วนข้าว ไก่ เหล้าจะวางไว้ข้างล่าง จากนั้นจะนำไก่อีกตัว เอาเลือดไก่ป้ายที่ส่วนต่างๆ ของศาล เช่น เสา หลังคา แล้วฮีโป่งกล่าวว่า วันนี้เป็นวันที่ดี ขอเชิญเจ้าป่า เจ้าฟ้า เจ้าเขา เจ้าสัตว์ต่างๆ ทั้งหมด มาทานข้าว เหล้า หัวไก่ และควาอื่นๆ ที่จัดเตรียมไว้ตรงแหวกันไฟนี้และให้ช่วยดูแลป่าให้ดีอย่าให้ไฟไหม้ ใครมารายให้ได้รับผลร้ายไป ทำนาให้ได้ผลผลิตที่เพียงพอ ข้าวไม่มีโรค จากนั้นนำไก่ไปถอนขน เพื่อนำไปต้มกับน้ำแกงจนสุกนำไปต้มสุก ข้าวและเหล้ามาเช่นในศาล จุดเทียนและทำการสวดอีกครั้ง เมื่อเทียนดับนำกระทงมาใส่ข้าวและแบ่งเนื้อและส่วนต่างๆ ของไก่ใส่ลงไป ทำเป็น ๒ ชุด ชุดหนึ่งวางในศาล อีกชุดวางไว้บริเวณต่อไม้ จากนั้นรินเหล้าใส่แก้วไว้ เมื่อรินเหล้าจนเหลือเป็นแก้วสุดท้ายก็จะให้กับเจ้าที่ เจ้าป่า เจ้าเขา พิธีกรรมนี้จะทำก่อนพิธีกรรมของ

พระสงฆ์ ส่วนของพิธีสงฆ์นั้นจะทำก่อนเวลาบ่ายเพราะพระสงฆ์จะได้ฉันอาหารเพล ชาวบ้านจะนิมนต์พระมาทั้งหมด ๔ รูป เพื่อให้พระสงฆ์สวดมนต์ หลังจากนั้นจึงปะพรมน้ำมนต์ให้กับผู้ที่เข้าร่วมในงานพิธี ถือเป็นอันเสร็จพิธี

๓.๕ พิธีกรรมวันเกิดของเด็ก

เมื่อเด็กเกิดมา ชาวบ้านจะนำเอาสายสะดือของเด็กมาใส่กระบอกไม้ไผ่ไปผูกกับต้นไม้ที่อยู่ในพื้นที่ป่าเดปอ ป่าเดปอเป็นพื้นที่สำหรับนำสายสะดือไปผูกกับต้นไม้ พ่อเด็กจะเลือกไม้ที่มีความอุดมสมบูรณ์ในการนำสายสะดือไปผูก พิธีกรรมต้องทำก่อนเที่ยงวัน หลังจากนั้นนำสายสะดือไปผูกแล้วพ่อเด็กจะกลับบ้าน นำไม้ยาวประมาณ ๑ ศอก ขึ้นไปที่สัตว์เลี้ยง กระต๊อตำข้าว ขึงข้าว แล้วจึงอธิษฐานว่าขอให้เด็กอุดมสมบูรณ์ไปด้วยข้าวของและสิ่งต่างๆ

หลังจากที่สายสะดือที่ติดกับสะดือหลุดออกไปแล้วจึงทำพิธีสู่ขวัญให้กับเด็ก พิธีกรรมใช้เวลาทำเพียงหนึ่งวัน เมื่อเสร็จพิธีกรรมแล้วพ่อเด็กต้องออกไปที่ต้นไม้ที่ผูกสายสะดือเด็กเอาไว้ พ่อเด็กต้องนำกระบอกที่ใส่กระดูกข้างให้ตกลงพื้นแล้วจึงนำไม้ไผ่ประมาณ ๑ วา ตีกับต้นไม้ที่เคยผูกสายสะดือเพื่อเป็นการเรียกขวัญให้กลับบ้าน เมื่อมาถึงบ้านใดบ้านก็ตีอีกครั้งแล้วกล่าวถามว่า ขวัญมาแล้วหรือยัง แม่ของเด็กก็จะตอบว่าขวัญมาแล้ว จากนั้นจะมีการผูกมือให้กับเด็ก เริ่มจากพ่อเด็กจะเป็นคนผูกให้ก่อนหลังจากนั้นแม่ก็จะผูกให้เป็นการให้พรแก่เด็กขอให้มีความสุข

ข้อห้าม

- ในวันพิธี พ่อของเด็กห้ามออกจากบ้าน และห้ามฆ่าสัตว์ป่าและหาของป่า
 - ในช่วงที่เด็กคลอดใหม่ๆ แม่เด็ก ห้ามกินของป่า คือ สัตว์ป่าและพืชที่ได้จากป่า กินได้เฉพาะสัตว์ที่เลี้ยงไว้และพืชที่ปลูกเองเป็นเวลา ๒ เดือน เพราะเชื่อว่าเมื่อแม่กินอะไรเข้าไปก็เท่ากับว่าเด็กก็จะรับสิ่งนั้นไปด้วย เช่น หมูป่าชาวปกากะญอเชื่อว่ามียกลิ้นหมันเมื่อแม่กินเข้าไปจะทำให้เด็กท้องร่วง
 - ห้ามตัดไม้ที่นำไปใช้ผูกกับสายสะดือ เพราะ เชื่อว่าขวัญเด็กผูกพันกับต้นไม้ต้นนั้นและขวัญจะเติบโตใหญ่และร่มเย็นเหมือนต้นไม้

- ภายในวันพิธี ผู้ที่ต้องการออกไปทำงานนอกหมู่บ้านต้องออกไปก่อนทำพิธีกรรม เพราะเชื่อว่าถ้าออกไปพร้อมกันจะทำให้ขวัญเด็กไม่อยู่กับต้นไม้ หล่นหายไปอยู่ที่อื่น

๓.๖ พิธีกรรมงานศพ

เมื่อมีคนตายในหมู่บ้าน จะนำไปฝังศพที่ป่าช้า (ป่าเหว) ในพิธีกรรมไปส่งศพจะมีเพียงผู้ชายเท่านั้น

ข้อห้ามพิธีศพ

- หลังจากพิธีกรรมมีข้อห้ามที่สำคัญคือ ผู้ที่อาบน้ำศพ ปกติจะต้องเป็นญาติของผู้ตาย บุคคลนั้นห้ามทำกิจกรรมต่างๆ เป็นเวลา ๑ วัน

- คนในชุมชนห้ามนำเอาของป่าเข้าหมู่บ้านเฉพาะอย่างยิ่งสัตว์ป่าต่างๆ ที่ชาวบ้านต้องออกไปล่าจะห้ามเป็นเวลา ๑ เดือนหลังพิธีศพ ระบบความเชื่อนี้ชาวบ้านก็ยังคงถือปฏิบัติอยู่
- ห้ามซื้อของ ซื้อขนมให้เด็กในวันงานศพ แต่เด็กสามารถซื้อเองได้ เพราะเชื่อว่าจะทำให้วิญญาณชักชวนขวัญเด็กไปอยู่ด้วย แต่ปัจจุบันความเชื่อนี้ก็จางหายไปแล้ว

๔. การดูแลพื้นที่ป่า

ระหว่างทศวรรษ ๒๔๗๐ ถึงทศวรรษ ๒๔๘๐ ในพื้นที่ป่าบ้านหินลาดใน นายทุนใหญ่ได้เข้ามาเปิดป่าในหมู่บ้าน แต่ชาวบ้านเชื่อว่าถ้ามีการตัดไม้เพิ่มขึ้นก็จะเกิดปัญหา เพราะชาวบ้านมักจะถูกล่าวาทว่าเป็นคนทำลายป่าเสมอ จึงได้เสนอขอแลกเปลี่ยนให้กับนายทุน คือ ๑. ให้เว้นพื้นที่ป่าต้นน้ำ เพราะพื้นที่ป่าต้นน้ำเป็นแหล่งทรัพยากรสำคัญ และก่อนตัดไม้ทุกครั้งชาวบ้านต้องมีส่วนในการเลือกพื้นที่และต้นไม้ ๒. พื้นที่ป่าเหวหรือป่าช้าของหมู่บ้าน ห้ามเข้าไปตัดไม้ เชื่อว่าจะทำให้คนที่ตายไปอยู่อย่างไม่สงบ ๓. ห้ามตัดไม้ในพื้นที่ป่าที่อยู่ใกล้เคียงหมู่บ้าน เพราะเป็นป่าที่สำคัญ คือ ป่าเตปอถ้าไปตัดต้นไม้อาจทำให้คนภายในหมู่บ้านเจ็บป่วย

ในปี พ.ศ. ๒๕๑๓ เริ่มมีคนภายนอกรุกเข้ามาในบริเวณลุ่มน้ำแม่จางช้าวมมากขึ้น มีคนเข้ามาลักลอบตัดไม้ ต่อมาเมื่อทางการสร้างเส้นทางยุทธศาสตร์จากถนนเชียงใหม่ – เชียงราย ผ่านอำเภอพร้าว ใกล้กับบ้านห้วยหินลาดในยิ่งทำให้คนภายนอกเข้ามาง่ายขึ้น การลักลอบตัดต้นไม้เถื่อนออกจากบริเวณนี้รุนแรงยิ่งขึ้น จนกระทั่ง พ.ศ. ๒๕๑๗ ผู้อาวุโสในหมู่บ้านจึงปรึกษาหาทางแก้ปัญหา ชาวบ้านมีความคิดที่จะทำแนวกันไฟเพื่อกันพื้นที่บ้านหินลาดในกับหมู่บ้านใกล้เคียงเพื่อป้องกันการดูแลพื้นที่ป่า

แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ ๖ – ๗ พ.ศ. ๒๕๓๐ - ๒๕๓๕ เน้นการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ สร้างให้ชุมชนมีความพร้อมและสร้างคุณค่าใหม่ของการอยู่ร่วมกันของคนกับ ป่าต้นน้ำอย่างเป็นมิตร ผลของการดำเนินการตามโครงการในแผนนี้ ได้รับการประเมินสภาพปัญหาและอุปสรรคว่ามีอยู่ดังนี้

๑. การให้บริการของรัฐยังไม่ทั่วถึง เนื่องจากข้อจำกัดด้านสภาพการคมนาคม ภูมิประเทศ และบุคลากร

๒. การจัดที่ตั้งถาวรให้กับชาวไทยบนพื้นที่สูงอย่างถูกต้องตามกฎหมาย ยังไม่สามารถดำเนินการได้ตามนโยบายที่วางไว้ เนื่องจากอุปสรรคในด้านความเหมาะสมในการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคม การรักษาความมั่นคงปลอดภัยในพื้นที่ การอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม และข้อจำกัดในการใช้พื้นที่สูงตามกฎหมายระเบียบและคำสั่งทางราชการ ทำให้ราษฎรที่สูงตามกฎหมาย สามารถย้ายประชากรกันอย่างเสรี และยากแก่การปกครองและจัดสรรที่ดินทำกิน

* เพ็ญศิริ จีระเดชากุล : ๒๕๔๑, ๒๕๕.

นอกจากนี้ยังมีข้อเรียกร้องขององค์กรพัฒนาเอกชนที่จะให้รัฐเข้ามาแก้ปัญหาที่ดินทำกินของชาวไทยบนพื้นที่สูงที่ถูกอพยพจากพื้นที่สูงหรือเขตอนุรักษ์ จากแหล่งต้นน้ำลำธารมาตั้งในเขตที่ทางราชการจัดสรรให้ และ การจัดพื้นที่ทำกินเองของชาวบ้านออกจากเขตป่าอนุรักษ์ ตลอดจนหาทางระงับและเพิกถอนสิทธิที่ออกโดยไม่ถูกต้องและทับที่ป่าชุมชนของชาวบ้าน จากการลักลอบตัดไม้ทำลายป่าในเขตอนุรักษ์

ในปี พ.ศ. ๒๕๓๔ พบว่า การลักลอบตัดไม้ทำลายป่านั้นเกิดจากการที่นายทุนว่าจ้างชาวบ้านให้ตัดไม้ ในบางกรณีชาวบ้านบนพื้นที่สูงบางแห่งรับจ้างหรือดำเนินการเผาป่าเพื่อประโยชน์ในการใช้พื้นที่ป่าในการเพาะปลูกพืชไร่และการค้า เพราะความต้องการไม้หรือพื้นที่ราบเพื่อผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจ โดยมุ่งทำลายทรัพยากรในเขตป่าอนุรักษ์ เมื่อชาวหิโนลาคินได้ทราบข่าวว่าญาติพี่น้องที่อื่น เช่น บ้านสกาแปล หมู่บ้านห้วยห้วย จังหวัดเชียงใหม่ถูกให้อพยพออกจากพื้นที่เดิม ทำให้เกิดการเรียกร้องเกี่ยวกับเรื่องพื้นที่ทำกินภายในป่า โดยเข้าร่วมกับเครือข่ายเกษตรกรภาคเหนือหรือ ที่เรียกว่า คคน. เรียกร้องเกี่ยวกับการจัดการป่าตามพระราชบัญญัติป่าชุมชน

ต่อมาในช่วงหลังปี พ.ศ. ๒๕๓๕ การลักลอบเอาไม้จากชุมชนไปทำกิจกรรมต่างๆ มีจำนวนน้อยลงเพราะชาวบ้าน บ้านห้วยหิโนลาคิน ห้วยหิโนลาคินนอก ผาเยื้อง ห้วยไม้เคื่อ รวมกลุ่มกันดูแลพื้นที่ป่า มีการตรวจตราพื้นที่ป่าของตนเอง ทั้งนี้เหตุการณ์ที่แสดงให้กำลังใจของกลุ่มฯ คือ ประวัจนายทุนที่จะเข้ามาสร้างสวนไม้ดอกเมืองหนาว โดยเจรจากับนายอำเภอเวียงป่าเป้า การรวมตัวดังกล่าวถือเป็นจุดเริ่มต้นของการมีเครือข่ายภายในชุมชนใกล้เคียงเพื่อเป็นการต่อสู้กับกลุ่มนายทุนที่เข้ามาในพื้นที่

๔.๑ การจัดตั้งเครือข่ายชุมชน

การจัดตั้งเครือข่ายชุมชนเริ่มตั้งแต่ พ.ศ. ๒๕๑๘ เกี่ยวกับเรื่องการจัดการป่า เพราะ มีถนนตัดผ่านในพื้นที่บ้านห้วยหิโนลาคิน คือ ถนนสายพร้าว - เวียงป่าเป้า เริ่มตั้งกฎระเบียบประมาณปี พ.ศ. ๒๕๓๕ มีจุดเริ่มต้นมาจากการเข้ามาของคนภายนอก เช่น คนเข้ามาตัดไม้ในพื้นที่หมู่บ้านทำให้ชาวบ้านต้องไปดักเตือน บางครั้งก็ต้องเข้าไปคุ้มตัวคน ชาวบ้านจึงต้องรวมกลุ่มกัน ๔ หย่อมบ้านเพื่อเข้าไปขับไล่คนลักลอบตัดไม้ ประกอบไปด้วย คือ ห้วยหิโนลาคิน ห้วยหิโนลาคินนอก ผาเยื้อง ห้วยไม้เคื่อ ทั้ง ๔ หย่อมบ้านมีการตกลงร่วมกันตั้งกฎหมู่บ้านขึ้นมาเพื่อจัดการการใช้ป่าอย่างชัดเจน คือ

* กฎหมายหมู่บ้าน

- ห้ามตัดไม้ในพื้นที่ป่าของหมู่บ้านเพื่อนำไปขาย
- ห้ามล่าสัตว์ป่าขาย เพื่อป้องกันการสูญพันธุ์
- ห้ามใช้ยาเบื่อปลาจับปลา เพราะทำให้ปลาตัวอื่น ๆ ต้องตายตามไปด้วย
- ห้ามตัดไม้บริเวณใกล้แหล่งน้ำ

- ห้ามทำไร่ซ้าที่เดิม เพราะจะทำให้พื้นที่ป่าไม่สามารถฟื้นขึ้นมาได้ทัน
- ห้ามขายที่ดินตนเอง
- ห้ามจับนกด้วยกาวดัก

- ภายใน ๑ กิโลเมตรห้ามล่าสัตว์เป็นเขตดูแล ชาวบ้านไปดูงานจากจังหวัดลำปาง ถ้าพื้นที่ป่าอยู่ห่างจากพื้นที่หมู่บ้านมากเกินไปจะไม่สามารถดูแลได้ทั่วถึง

ชาวบ้านกล่าวว่าลักษณะของการตั้งกฎนั้นมีพื้นฐานมาจากระบบความเชื่อของชาวปกาเกอะญอ เช่น การที่ชาวบ้านห้ามตัดไม้บริเวณใกล้แหล่งน้ำ หรือ การนำยาเบื่อใส่ลงไปในน้ำ เป็นความเชื่อของชาวปกาเกอะญอที่มีความเชื่อในเรื่องผีน้ำที่อาจจะทำอันตราย ถ้าทำสิ่งของต่างๆ ตกลงไปในน้ำ จะทำให้ผีน้ำโกรธ

พ.ศ. ๒๕๓๖ มีการประกาศเป็นเขตอุทยานจัดการพื้นที่ป่าอย่างชัดเจนขึ้นทำให้ชาวบ้านเกิดปัญหาเกี่ยวกับการเข้าไปใช้ทรัพยากรธรรมชาติ เช่นเดิมชาวบ้านสามารถนำเอาไม้ขนาดเล็กมาใช้ทำฟืนได้ แต่เมื่อเป็นเขตอุทยานทำให้ชาวบ้านใช้ทรัพยากรได้ลำบาก

ชุมชนบ้านห้วยหินลาดในยังคงเผชิญกับปัญหากฎหมายและข้อบังคับพระราชบัญญัติป่าไม้เกี่ยวกับลักษณะการใช้ป่าที่ยังไม่ได้รับการแก้ไข ทำให้ขาดความมั่นใจในที่ทำกินและอยู่อาศัย จึงต้องออกไปต่อสู้เรียกร้องให้รัฐมาแก้ไขปัญหาร่องป่าไม้และที่ดินร่วมกับเครือข่ายเกษตรกรภาคเหนือ และไปร่วมเรียกร้องกับสมาคมนกชน ซึ่งนำไปสู่การแก้ไขปัญหานี้ในแนวทางปฏิบัติที่ยังไม่ชัดเจนจนถึงปัจจุบัน

พ.ศ. ๒๕๓๕-๒๕๔๐ บ้านห้วยหินลาดในได้เข้าร่วมในเครือข่ายเกษตรกรภาคเหนือ เพราะแผนการอพยพคนออกจากป่าปี พ.ศ. ๒๕๓๖ บ้านห้วยหินลาดในอยู่ในกลุ่มเครือข่ายลุ่มแม่น้ำลูกโดด ซึ่งตั้งขึ้นในปีพ.ศ. ๒๕๔๕ เป็นส่วนหนึ่งของเครือข่ายเกษตรกรภาคเหนือ กลุ่มเครือข่ายนี้ได้แก่พื้นที่ ดอยสะเก็ด เชียงราย และ ลำปาง ซึ่งขาดหายไปเนื่องจากไม่อยู่ใกล้ลุ่มน้ำ กลุ่มเครือข่ายได้มีการจัดเวทีลุ่มแม่น้ำต่างๆ ที่สำคัญ คือ การสัมมนาการจัดการของรัฐเกี่ยวกับกฎหมายป่าชุมชนที่มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ งานสัมมนาให้ความรู้เกี่ยวกับกฎหมายรัฐธรรมนูญที่เกี่ยวข้องกับสิทธิมนุษยชนที่นำมาใช้ในการจัดการเรื่องป่าชุมชน รวมทั้งส่งตัวแทนของหมู่บ้านไปแลกเปลี่ยนกับที่ต่างๆ เมื่อตัวแทนกลับมาที่ก็ชี้แจงกับที่ประชุมร่วมกับลูกบ้านห้วยหินลาดใน วันที่ ๑๐ ของทุกเดือน ซึ่งบางครั้งก็นำความรู้ต่างๆ ที่ได้มาไปช่วยเผยแพร่ให้กับชุมชนอื่นๆ ด้วย

๔.๒ กุศโลบายการใช้ที่ดินและป่าชุมชนร่วมกับชุมชน

กระแสสังคมในช่วงประมาณปี พ.ศ. ๒๕๓๑ ที่เกี่ยวกับเรื่องป่าไม้สร้างคำถามกับกรมป่าไม่ว่าสามารถที่จะรักษาพื้นที่ป่าได้จริงหรือไม่ เพราะการประกาศเขตป่าสงวนหรือเขตป่าอนุรักษ์ ก็ไม่สามารถหยุดยั้งการทำลายป่าได้มี จึงทำให้เกิดกระแสการอนุรักษ์ที่เกิดจากชุมชนมากขึ้น ซึ่งการอนุรักษ์ผืนป่าของชุมชนบ้านห้วยหินลาดในได้ใช้กุศโลบายต่างๆ ภายในชุมชน เช่น

การบวชป่า พระครูมานัสสีพิทักษ์ได้ปรับเอาพุทธานุภาพ ธรรมานุภาพ และสังฆานุภาพ มาช่วยในการยับยั้งการทำลายป่าในรูปแบบของการบวชต้นไม้ โครงการบวชป่าชุมชน ๕๐ ล้าน ต้น เพื่อเฉลิมพระเกียรติเนื่องในวโรกาสที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงครองราชย์ปีที่ ๕๐ ชาวบ้านห้วยหินลาดในได้นำแนวคิดดังกล่าวมาปรับใช้โดยนำวิถีชีวิตของตนเองมาประยุกต์ด้วย คือ การทำแนวกันไฟ โดยพิธีการเปิดงานเป็นการผสมผสานกับระบบความเชื่อของชาวบ้าน คือ การให้อธิษฐานทำพิธีกรรมเช่นผีเจ้าป่า ด้วยการเตรียมข้าวสวยและกับข้าว ๒-๓ อย่าง นำไปวางไว้บน ตอไม้ที่อยู่แล้วในพื้นที่ป่า หรือถ้าไม่มีก็ต้องวางไว้ใต้ต้นไม้ใหญ่แล้วกล่าวเชิญให้ผีเจ้าป่ามากิน อาหารและให้ผีป่าช่วยดูแลพื้นที่ป่าต่อไป ในอีกส่วนเป็นการประกอบพิธีกรรมของสงฆ์ เริ่มด้วย เชิญพระสงฆ์สวดมนต์และปะพรมน้ำมนต์เพื่อความเป็นสิริมงคลให้กับพื้นที่ จะนำผ้าเหลืองมาผูก ไว้กับต้นไม้เสมือนเป็นการบวชป่า นอกจากแนวคิดในส่วนของความเชื่อที่ถูกนำมาประยุกต์ใช้เพื่อ การอนุรักษ์ป่าแล้ว การใช้พื้นที่ได้นำความคิดการจัดแบ่งพื้นที่เป็นรูปธรรมจากมหาวิทยาลัย เชียงใหม่หลังจากตัวแทนชาวบ้านได้ไปดูงาน และฟังสัมมนาเกี่ยวกับการจัดการพื้นที่ป่าอย่าง เหมาะสม

ในช่วงปี พ.ศ. ๒๕๔๐ ชาวบ้านได้รับความช่วยเหลือในการทำโมเดล โดยนักศึกษา มหาวิทยาลัยพายัพ มาสำรวจขนาดพื้นที่ของหมู่บ้านเพื่อแสดงถึงการจัดการป่าโดยแบ่งเป็น ๔ หมู่บ้าน คือ บ้านห้วยหินลาดใน ผาเยื้อง ห้วยไม้เคื่อ และห้วยหินลาดนอก โมเดลของบ้านห้วยหิน ลาดในแสดงให้เห็นถึงการใช้อย่างมีประสิทธิภาพของบ้านห้วยหินลาดใน ซึ่งสามารถแบ่งออกเป็นพื้นที่ต่างๆ คือ พื้นที่ป่า พื้นที่ไร่หมุนเวียน และพื้นที่อยู่อาศัย ในการทำโมเดลนั้นมีข้อจำกัด คือ มีขนาดใหญ่และ หนักมากไม่สะดวกในการเคลื่อนย้ายไปใช้อธิบาย และการแสดงพื้นที่ผ่านโมเดลไม่เท่าแผนที่ทาง อากาศ

แผนที่ทางอากาศ เริ่มนำมาใช้เพื่อนำมาเปรียบเทียบกับลักษณะการใช้ป่าและการทำไร่ หมุนเวียน โดยแบ่งพื้นที่ออกเป็น ๑. ถนนเข้าหมู่บ้าน ๒. เส้นขอบเขตกันไฟ ๓. พื้นที่เป็นลำธาร ๔. พื้นที่ป่าไม้ ๕. พื้นที่ทำไร่หมุนเวียน ทำให้พื้นที่เพื่อการจัดการป่ามีความชัดเจนขึ้นตามมติคณะ รัฐมนตรี ๓ เมษายน พ.ศ. ๒๕๔๕ รองรับ พรบ.ป่าชุมชนที่กำลังจะถูกตราออกมาใช้

๕. การใช้ทรัพยากรป่าไม้ตามระบบความเชื่อของชาวปกากะญอ

๕.๑ การแบ่งใช้พื้นที่ของป่า

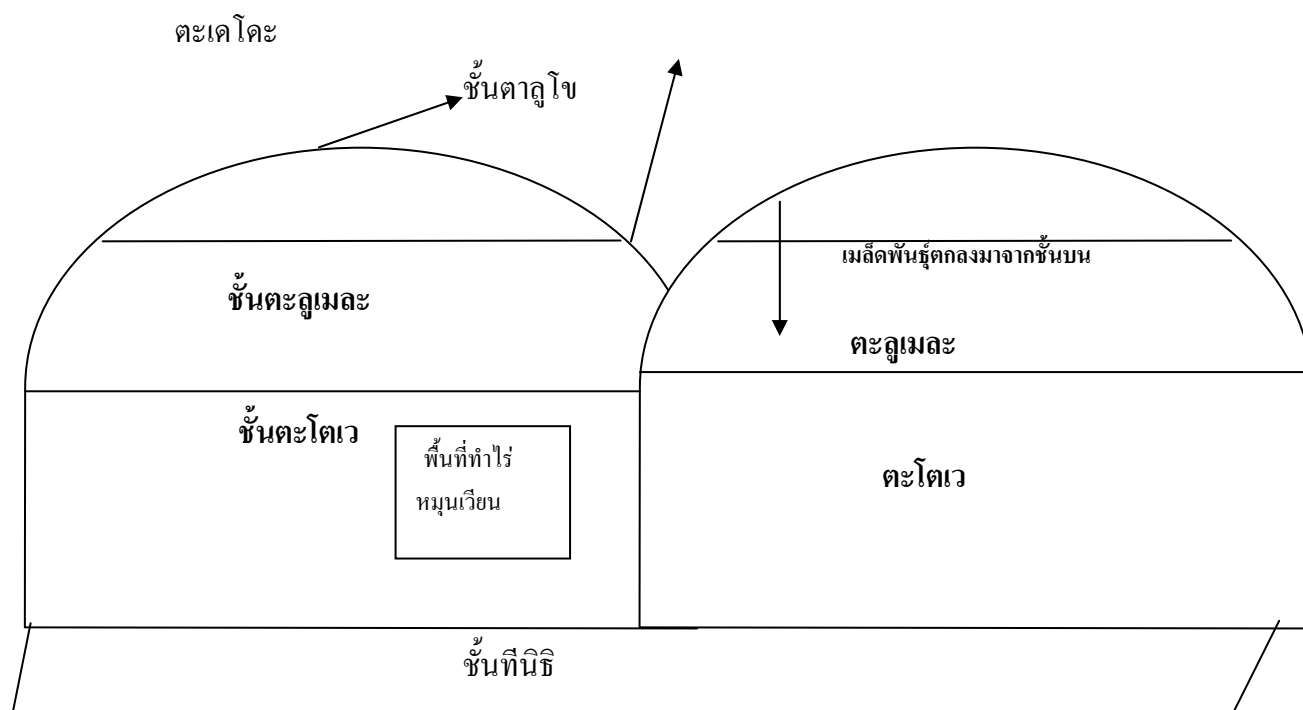
ลักษณะการใช้พื้นที่ป่าของชาวปกากะญอนั้น ชาวบ้านกล่าวว่า พื้นที่ภูเขาหนึ่งลูก แบ่ง พื้นที่ออกเป็นชั้น แต่ละชั้นของภูเขา มีความสำคัญและมีกฎข้อห้ามตามความเชื่อในการใช้พื้นที่ที่ แตกต่างกันไป

- ชั้นทีนิธิ พื้นที่ชั้นล่างสุดเป็นพื้นที่ใกล้กับที่อยู่อาศัย เป็นพื้นที่ใกล้น้ำ มักไม่ปลูกพืชในพื้นที่นี้เพราะเกรงว่าอาจถูกผีเจ้าน้ำทำจนเจ็บป่วย ลักษณะความเชื่อของชาวบ้านบางคนคือ พ่อนิเวศกล่าวว่า

“ พ่อเคยสังเกตเหมือนกันว่าทำไมสมัยก่อนเขาจึงห้ามทำอะไรใกล้กับแหล่งน้ำของหมู่บ้าน วันหนึ่งพอลอกเอาไปขายเข้าไปดูในยามค่ำคืนก็พบ ปู กุ้ง มาหากินในตอนกลางคืน พวกมันจะมากินผลไม้ที่ล้นมาจากชั้นที่สูงกว่า พ่อนิเวศตั้งข้อสังเกตว่าในชั้นนี้เป็นพื้นที่ที่จะให้พวกปูกุ้งมาหากินเวลาค่ำคืน ถ้าไม่มีชั้นนี้ก็อาจทำให้ปู หายไปด้วย ”

- ชั้น ตะโเว พื้นที่อยู่กลางเขา เหมาะทำการเกษตรและปลูกพืชต่างๆ ที่เติบโตเร็ว เมื่อปล่อยทิ้งให้ต้นไม้ขึ้นมาแล้ว สัตว์ป่าก็มักจะเข้ามาอยู่ในพื้นที่ด้วยเช่นกัน ประมาณ ๒ - ๓ ปี หลังจากเสร็จสิ้นการทำไร่ ดินไม้ขนาดเล็กจะเริ่มขึ้นมาใหม่

- ชั้นตะลูเมละ พื้นที่อาศัยของสัตว์ป่า เป็นพื้นที่ป่าที่สำคัญที่เก็บเมล็ดพันธุ์และเชื่อว่าเป็นพื้นที่ที่ผีมักเดินผ่าน ชาวปกาเกอะญอจะไม่ทำการเพาะปลูกในพื้นที่นี้เพราะเชื่อว่าผลผลิตจะไม่สมบูรณ์ ฮีโฆบอกว่าชั้นนี้มีความสำคัญเพราะเปรียบเป็นพื้นที่พักสำหรับเมล็ดพันธุ์ ฮีโฆเชื่อว่าเมล็ดจากชั้นบนสุด คือ ชั้นตาลูโฆ จะกลิ้งลงมา ถ้าเราไปทำการเพาะปลูกในพื้นที่นี้ จะทำให้พืชพันธุ์ที่สามารถเจริญเติบโตได้นั้นต้องตายลงไป ไม่มีพืชพันธุ์ขึ้นมาทดแทน

การแบ่งพื้นที่ภูเขของชาวปกาเกอะญอ

- ชั้นคาถุโข ชั้นบนของยอดเขา ชาวบ้านจะปล่อยให้พื้นว่างเปล่า พื้นที่นี้ชาวบ้านมักจะนำสัตว์เลี้ยงจำพวกวัวขึ้นไปเลี้ยงและจะปล่อยให้กินหญ้า ส่วนชาวบ้านก็จะลงมาทำนาในชั้นตะโตเว

- ชั้นตะโคะ ป่าในช่องเขา ถือว่าเป็นทางเดินของผี เป็นพื้นต้องห้ามทำการเกษตร ห้ามหักล้างทำกิน แต่สามารถหาอาหารสมุนไพร และไม้พินจากป่าได้ ฮีโงกล่าวว่าพื้นที่เป็นทางน้ำจากยอดเขาลงสู่ชั้นทีนิธิ ถ้าเราไปใช้พื้นที่นอกจากความเชื่อในเรื่องผีแล้วตามที่ฮีโงเข้าใจอาจทำให้น้ำแห้งจนไม่มีน้ำไหลลงมาสู่ชั้นทีนิธิก็ได้

๕.๒ การใช้ไม้ตามขนาด

การใช้ไม้ของชาวปกากะญอก็ยังได้แบ่งออกเป็นประเภทตามขนาดไม้ที่นำมาใช้ โดยการใช้ทรัพยากรของชาวปกากะญอเป็นวิถีชีวิตที่พยายามเบียดเบียนธรรมชาติให้น้อยที่สุด หรือต้องใช้้อย่างคุ้มค่า ดังนั้นเมื่อชาวปกากะญอเข้าไปในป่าของก็มักรู้ว่าไม้นั้นเป็นไม้นชนิดใด สามารถนำไปใช้ประโยชน์อะไรได้บ้าง มีความสำคัญอย่างไร มักได้รับการถ่ายทอดจากปู่ย่าตายาย ได้แสดงถึงความชาญฉลาดเกี่ยวกับการแบ่งใช้ไม้ให้เหมาะสมกับช่วงอายุของไม้

- เซโพปี แปลว่าไม้นขนาดเล็ก ไม้ประเภทนี้เป็นไม้เพื่อการขยายพันธุ์ของชาวปกากะญอ ไม้ที่สำคัญ คือ ไม้ก่อ ไม้คุ่ม ไม้ลำพู ไม้ยางแคง ยางโป ไม้สักทอง ก่อ่น้ำ ต้นหมี่ ต้นเสื่อโครง โดยไม้นชนิดนี้อยู่ตามช่วงชั้น คือ ทีนิธิ ตาซอเว และตามละ

- เซปะเตโพ แปลว่า ไม้ที่มีขนาดปานกลางสามารถนำมาใช้ประโยชน์ได้ ไม้ประเภทนี้สามารถนำไปใช้ในการทำพื้นได้ เช่น ต้นเปมือ ต้นยาง ไม้สักทอง ก่อ่น้ำ พบในช่วงชั้น คือ ทีนิธิ ตาซอเว ตามละ

- เซตุโพ แปลว่า ไม้ชั้นเติบโตมีขนาดสูงสมส่วน เป็นไม้ที่เริ่มตั้งตัวได้ชาวปกากะญอจะยังคงไม่นำไปใช้ประโยชน์ ไม้ที่สำคัญ เช่น ลำพู ยางแคง ไม้เคื้อ พบมากในช่วงชั้น คือ ทีนิธิ ตาซอเว ตามละ

- เซกอม่า แปลว่า ไม้ที่เกือบโตเต็มที่ ไม้ประเภทนี้ชาวปกากะญอยังไม่นำไม้นชนิดนี้ไปใช้ประโยชน์เช่นกันเพราะเนื้อไม้ยังไม่มีความแข็งแรง ไม้ที่สำคัญ เช่น ลำพู ยางแคง ไม้เคื้อ ไม้สักทอง ก่อ่น้ำ พบในช่วงชั้น คือ ทีนิธิ ตาซอเว ตามละ

- เซปาโคะ แปลว่า ไม้ขนาดใหญ่เต็มที่มีความทนทาน ไม้นชนิดนี้สามารถนำไปใช้ในการสร้างบ้าน นำมาเป็นส่วนประกอบของบ้าน เช่น ฝาบ้าน เป็นต้น ไม้นชนิดนี้อยู่ทุกช่วงชั้นของภูเขา ตามการแบ่งของชาว ปกากะญอ มีไม้ที่สำคัญ คือ สนสองใบ สนสามใบ ไม้รัก พะยอม ไม้นี้พบได้มากตามช่วงชั้นเขา คือ ทีนิธิ ตาซอเว ตามละ

- เซตราปรา แปลว่า ไม้จะหมดอายุ สามารถนำไปใช้ในการทำเสาบ้านเพราะต้นไม้ในช่วงอายุนั้นมีขนาดใหญ่และมีเนื้อไม้ที่แข็งแรง เช่น ไม้จำปี พะยอม ไม้สักทอง ไม้นชนิดนี้พบได้อยู่ตามชั้นสูงสุดของภูเขา

- เซปาซี แปลว่า ไม้หมอดอายุแต่โคนต้นไม้ยังคงมีความสดอยู่ นำเอามิดไปสะกิดที่บริเวณโคนต้นไม้ชนิดนี้ มีไม้ที่สำคัญ เช่น ต้นยาง พะยอม จำปา จำปี เป็นต้น

ตามความเชื่อของปกากะญอ ต้นไม้ที่เติบโตขึ้นมากมีเรื่องราว ที่สำคัญในบางครั้งไม้บางชนิด ชาวปกากะญอก็ห้ามตัด เพราะทำให้เกิดภัยอันตรายกับตัวผู้ตัดเองในลักษณะต่างกันตามชนิดของไม้ เช่น ป่าไม้แห้ง หมายถึง ไม้ที่แห้งตายไปเองมีความเชื่อว่าผู้ใดที่ตัดไม้ชนิดนี้จะต้องแก้ไขโดยให้อีโง้งจะเป็นผู้ทำพิธีการเช่น ให้ไม้แห้งสามารถติดตามวิญญาณของผู้ป่วยให้กลับคืนมา

ต้นโพธิ์ ต้นไทร ก็ห้ามนำมาสร้างบ้านเรือนเพราะเชื่อว่าต้นไม้นี้เป็นพื้นที่คนมีคาถา มีอาคมหรือบำเพ็ญตบะมาบำเพ็ญเพียร และบริเวณที่มีต้นไม้ชนิดนี้ขึ้นก็ห้ามทำไร่หมุนเวียน ยังมีความเชื่ออีกอย่างเกี่ยวกับต้นโพธิ์ คือ มีพระคุณต่อปกากะญอตามที่นิทานได้กล่าวไว้ ส่วนบักวีเป็นไม้ที่จะตัดและนำไปใช้ในบ้านไม่ได้เพราะใบของต้นชนิดนี้ใช้ห่อข้าวให้กับคนตายถือว่าไม่เป็นสิริมงคลที่ชาวบ้านจะนำเอาต้นมาใช้ในกิจการต่าง ๆ

๕.๓ จาริตและความเชื่อเกี่ยวกับพืชพันธุ์ไม้ผล

ของป่าตามความเชื่อของปกากะญอ นั้นเป็นสิ่งที่เราสามารถนำมากินและใช้ได้ตาม ปกติของวิถีชีวิตของคนที่ต้องพึ่งพาป่า แต่ก็มีพืชบางชนิดเช่นกันที่ชาวปกากะญอห้ามนำไปกิน หรือใช้ เพราะทำให้เกิดอันตราย เช่น

ต้นตำหรือต้นลูกชิด เป็นพันธุ์ไม้ที่ขึ้นบริเวณเชิงเขา หรือหลังเขาซึ่งมีอากาศเย็น ยอดอ่อนของตำ ต้องผ่าเอาจากลำต้นเป็นพืชอาหารจากป่าที่ชาวคนพื้นราบมีความต้องการมาก แต่ชาวบ้านจะไม่นำไม้ไปขายเหมือนกับพืชอื่นๆ เพราะเชื่อว่าเป็นผลมะพร้าวของผีเจ้าป่าเขา หากตัดไม้ตำไปมาปรุงอาหารเมื่อไร เจ้าป่าเจ้าเขาจะตามมาทวงต้นตำถึงบ้าน ไม้ข้าวหลามก็เชื่อว่าเป็นของเจ้าป่าเช่นเดียวกันกับต้นตำ ชาวบ้านจึงไม่ตัด ไม้ข้าวหลามเข้ามาในหมู่บ้าน

๕.๔ การอนุรักษ์ทรัพยากรในพื้นที่ป่าด้วยภูมิปัญญา

ป่าตามความเชื่อ คือ พื้นที่ป่าซึ่งชาวปกากะญอมักจะไม่เข้าไปในพื้นที่ หรือ บางครั้งจะไม่นำเอาไม้ในพื้นที่ป่ามาใช้เพื่อประโยชน์ต่างๆ สามารถแบ่งได้ดังต่อไปนี้

- ป่าเดปอ เป็นป่าที่อยู่รอบหมู่บ้าน ใช้สำหรับพิธีผูกสายสะดือของเด็กชาวปกากะญอห้ามนำไปใช้สอย เพราะ มีความเชื่อว่าคนในหมู่บ้านจะมีต้นไม้ประจำตัวของเขาเองคนละ ๑ ต้น ถ้ามีผู้ใดไปตัดต้นไม้ในพื้นที่โดยไม่ตั้งใจ จะต้องขอขมาเจ้าของต้นไม้ด้วยการนำไก่ต้มมาให้กับเจ้าของต้นไม้ ปัจจุบันจำนวนคนในหมู่บ้านเริ่มมีจำนวนมากขึ้น ทำให้พื้นที่ป่าเดปอมีพื้นที่ขยายออกไป ทางหมู่บ้านได้แบ่งพื้นที่ในการผูกสายสะดือเป็น ๒ ฝากของหมู่บ้าน

- ป่าช้า เป็นพื้นที่ซึ่งห้ามตัดไม้ เพราะเป็นพื้นที่ฝังศพเป็นการไปรบกวนวิญญาณ แต่สามารถเข้าไปในพื้นที่ป่าช้าได้

- ดิเมอบอ พื้นที่เป็นแหล่งน้ำ ห้ามตัดไม้เพราะอาจจะทำให้ไม้ล้มทับแหล่งน้ำนี้ ชาวบ้านมักจะไม่ว่านเข้าไปในพื้นที่ที่แม่น้ำชาวบ้านที่เป็นวัชรุ่น

- ป่าสงผี ตาปาลิดเคอ เมื่อมีคนถูกผีทำจนทำให้เจ็บป่วย ต้องนำคนป่วยไปใส่ผีที่นั่น เพื่อให้ไม่ให้เข้ามาทำลายคนอื่น ทำให้ป่าแห่งนี้ไม่มีคนเข้าไปใช้เพราะกลัวถูกผีทำให้เจ็บป่วย โดยฮีโจะเป็นคนคิดว่าพื้นที่ใดเหมาะที่จะนำไปทิ้ง ส่วนใหญ่เป็นพื้นที่ป่าลึก ห่างจากหมู่บ้านหลายกิโลเมตร

- ปกา ปู ทีเปอ ถ่อ ป่าที่มีน้ำผุด ถือว่าผืนน้ำดีมาก ห้ามรบกวนเด็ดขาด จึงไม่มีใครกล้าเข้าไปในพื้นที่นี้ ถ้าเลี้ยงได้ชาวบ้านจะไม่ผ่านในพื้นที่นี้

- ป่าดำวิโคะ เป็นที่ฝังศพเด็กแรกเกิด และเป็นป่าที่เชื่อว่ามีผีร้ายอยู่ คนในพื้นที่ส่วนใหญ่ มักไม่เข้าไปในพื้นที่นี้นอกจากไปฝังศพเท่านั้น

๔.๕.๕ สัตว์กับความเชื่อของปกาเกอญอ

ชาวปกาเกอญอเชื่อว่าป่าไซมีแค่เพียงต้นไม้เท่านั้น สัตว์ป่าก็มีความสำคัญและเป็นส่วนหนึ่งของป่าเช่นกัน ตามความเชื่อของคนปกาเกอญอเชื่อว่าสัตว์นั้นมีจิตใจเช่นเดียวกับมนุษย์ เราไม่ควรไปทำร้ายสัตว์ถ้าไม่จำเป็นเพราะมันก็มีครอบครัวเช่นเดียวกับชาวปกาเกอญอ

ในพื้นที่บ้านห้วยหินลาดในมีสัตว์ป่าอาศัยอยู่จำนวนมาก เฉพาะในพื้นที่เขตป่าอนุรักษ์ของพื้นที่บ้านห้วยหินลาดในเองมีสัตว์หลากหลายชนิด เช่น ชะนี หมูป่า ไก่ป่า สัตว์ป่าบางชนิดเป็นสัตว์หวงห้ามของหมู่บ้าน แต่บางชนิดเดิมเป็นสัตว์ห้ามล่าสัตว์ตามเชื่อของปกาเกอญออยู่ เช่น ชะนี นกแซวเสือ นกเงือกทอง งูเห่า

๖. การจัดการพื้นที่ป่าในปัจจุบัน

การจัดการพื้นที่ป่าชุมชนของบ้านห้วยหินลาดในปัจจุบัน ชาวบ้านจำแนก พื้นที่ทำกิน ที่อยู่อาศัย แยกเป็นพื้นที่ป่าชุมชนทั้งหมด ๒๑,๕๐๐ ไร่ ซึ่งแบ่งเป็น พื้นที่ป่าใช้สอยมีเนื้อที่ประมาณ ๑,๓๕๐ ไร่ อันเป็นเขตที่ป่าชุมชนสามารถใช้ประโยชน์ได้ การนำไม้มาสร้างซ่อมแซมบ้านเรือน และเป็นแหล่งอาหาร และพื้นที่เขตป่าอนุรักษ์ มีเนื้อที่ประมาณ ๒๐,๐๐๐ ไร่ เป็นขอบเขตที่ห้ามใช้ประโยชน์ ทั้งตัดไม้และล่าสัตว์สัตว์ป่า และเป็นป่าตามพิธีกรรมต่างๆ เช่น ป่าช้า

การจัดการพื้นที่ในเขตป่าชุมชนนั้นได้แก่ ๑) กิจกรรมการทำแนวกันไฟโดยร่วมกันทั้งชุมชน ทำแนวกันไฟรอบเขตพื้นที่ป่าชุมชน ๒) สร้างหอดอยเฝ้าระวังไฟป่า ๓) ออกสำรวจและตรวจป่า สอดส่องดูแล การบุกรุกจากคนภายนอก ส่วนการใช้พื้นที่เพื่อการเกษตร ได้จัดแบ่งพื้นที่ออกเป็นพื้นที่ไร่หมุนเวียน ๒๕๐ ไร่ พื้นที่นา ๔๐ ไร่ และพื้นที่สวนเกษตร ๑,๑๐๐ ไร่

๗. ปัจจัยที่เป็นเงื่อนไขในการจัดการทรัพยากรป่าชุมชน

การศึกษาความสามารถของชุมชนบ้านหินลาดโน ในการจัดการทรัพยากรป่าชุมชน เพื่อศึกษาปัจจัยที่ทำให้ชุมชนมีความสามารถในการจัดการป่าและเกิดผลลัพธ์ด้านการอนุรักษ์ การใช้ประโยชน์จากความหลากหลายทางชีวภาพ ทำให้ทราบถึงปัจจัยที่เป็นเงื่อนไขดังนี้

๗.๑ ปัจจัยภายในชุมชน

- สภาพสังคมที่เปลี่ยนแปลงส่งผลกระทบต่อชุมชนโดยตรงและทางอ้อม จึงทำให้ชาวบ้านต้องปรับตัวให้เข้ากับวิถีของชุมชน ด้วยอาชีพที่หลากหลาย เช่น เก็บหาของป่า เลี้ยงสัตว์ ทำสวน ปลูกกล้วยไม้ เป็นต้น โดยที่ชุมชนพยายามที่จะดำรงชีพแบบดั้งเดิม ที่สำคัญแม้กระแสทุนนิยมจะเรียกร้องแต่เพียงใด แต่ชุมชนก็ยังมีกระบวนการกลั่นกรองและผสมผสานให้เข้ากับประเพณีของตนเอง อย่างเช่น มีการปรับใบเมี่ยงที่แต่เดิมนำมาทำเมี่ยง แต่ด้วยกรรมวิธีที่ยุ่งยากและเมี่ยงเก็บได้ไม่นาน ด้วยคำแนะนำจากบุคคลภายนอกให้เปลี่ยนผลิตภัณฑ์มาทำเป็นชาแทน ชาวบ้านก็ปรับนำมาทำชาเพื่อเพิ่มรายได้ให้กับชุมชน

- ผู้นำชุมชน ถือว่ามีความสำคัญในการบริหารจัดการทรัพยากรภายในพื้นที่เป็นอย่างมาก ภายในชุมชนเองก็มีผู้นำหลายลักษณะทั้งผู้นำทางจิตวิญญาณที่ให้ความสำคัญกับการถือปฏิบัติตามข้อบังคับตามความเชื่อที่นับถือสืบทอดกันมา บางครั้งความเชื่อก็มีส่วนในการอนุรักษ์พื้นที่ป่า เช่น พื้นที่ป่าต้องห้ามตัดไม้ต่างๆ ตามความเชื่อของกลุ่มและผู้นำในด้านการอนุรักษ์ที่ถือเป็นผู้นำที่สำคัญกับการบริหารจัดการป่า หลักปฏิบัติเป็นสิ่งที่ประสานกับผู้นำทางจิตวิญญาณ

- กระบวนการเรียนรู้ ถือว่าเป็นที่ชุมชนได้รับและเกิดการปฏิบัติภายใต้การรับรู้ต่อปัญหา เป็นสิ่งที่ชาวบ้านได้เรียนรู้จากประสบการณ์ที่ผ่านมา หลายระดับทั้งระดับหมู่บ้าน ชุมชนรอบข้าง และระดับประเทศ ผ่านเหตุการณ์ต่างๆ จึงทำให้ชาวบ้านเกิดการเรียนรู้และตั้งรับกับปัญหาที่เกิดขึ้น เช่น การเรียนรู้ปัญหาต่างๆ ผ่านการดูงานในพื้นที่ที่มีปัญหาในเรื่องการจัดการป่าและนำมาปรับใช้กับชุมชน

- กระบวนการกลุ่ม เมื่อชุมชนเกิดการรับรู้ต่อปัญหา จึงทำให้ต้องหาแนวทางในการแก้ปัญหา ชุมชนเลือกที่จะใช้กลุ่มหรือการรวมตัวกันเป็นเครื่องมือในการจัดการ และที่ชุมชนเกิดความสำเร็จในกิจกรรมการจัดการป่าชุมชน ส่วนหนึ่งมาจากการที่ชุมชนมีการบริหารแบบกลุ่ม เริ่มต้นจากการรวมกลุ่มอย่างไม่เป็นทางการในการอนุรักษ์ป่า

๗.๒ ปัจจัยภายนอกชุมชน

หากกล่าวถึงปัจจัยภายนอกที่มีผลกับตัวชุมชน ในการพิจารณาแล้วกล่าวได้ว่ามีทั้งส่วนที่ส่งผลกับชุมชนในด้านบวกและด้านลบ แต่อย่างไรก็ตามชุมชนก็สามารถตอบรับกับสิ่งที่เข้ามา เช่น

- การให้ความร่วมมือและประสานความเข้าใจเกี่ยวกับการจัดการพื้นที่ป่าของชาวบ้าน โดยเข้าร่วมกับเครือข่ายเกษตรภาคเหนือ เป็นการสร้างความเข้มแข็งให้กับชุมชนขึ้นมาอีกระดับหนึ่ง เมื่อชุมชนเริ่มมีกิจกรรมและได้รับการสนับสนุนจากหน่วยต่างๆ มากขึ้นทำให้กลุ่มพัฒนาและสร้าง

เครือข่ายองค์กรเพื่อการต่อสู้กับปัญหาต่างๆ ที่จะเข้ามากระทบกับกลุ่ม เช่น การรวมกลุ่มอนุรักษ์ป่าของชาวบ้านในฐานะกลุ่มลุ่มแม่น้ำโดด ทำให้ชาวบ้านมีกำลังต่อสู้กับกรมป่าไม้ในการไล่รื้อชุมชนออกจากป่า ปัจจุบันนี้มีกลุ่มองค์กรให้ความช่วยเหลือด้านต่างๆ เช่น มูลนิธิเกษตรกรรมยั่งยืนได้เข้ามาส่งเสริมเลี้ยงสัตว์ เช่น การเลี้ยงวัว นำเอามูลวัวไปใช้ทำเป็นปุ๋ย ให้ปลูกผักสวนครัว ส่งเสริมให้เลี้ยงปลาและไก่เพิ่มขึ้น โครงการบ้านชุมชนเมืองเย็น การทำกิจกรรมต่างๆ เป็นการเสริมกิจกรรมที่ทางหมู่บ้านมีอยู่แล้วให้ความเข้มแข็ง ชาวบ้านได้รับเงินสนับสนุนไปใช้ในกิจกรรมต่างๆ เช่น การแนวกันไฟป่า การสืบสานวัฒนธรรม

- บางองค์กรได้เข้ามาในลักษณะที่ชาวบ้านไม่มีส่วนร่วมในการบริหารจัดการ เช่น กรมป่าไม้เข้ามาบริหารจัดการพื้นที่ป่าอนุรักษ์และส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ มีการทำฐานข้อมูลประชากรและข้อมูลพื้นฐานป่าอนุรักษ์ การจัดทำแนวเขตพื้นที่ป่าอนุรักษ์ให้ชัดเจน เพื่อการส่งเสริมพื้นที่อนุรักษ์และเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ และได้กำหนดมาตรการแนวทางปฏิบัติให้คนอยู่กับป่าในพื้นที่ต้นน้ำ การอนุรักษ์ และฟื้นฟูป่า ตลอดจนการจัดการเอกสารส่งเสริมเผยแพร่ รวมทั้งการปรับปรุงพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวพักผ่อนหย่อนใจ

โครงการบ้านเล็กในป่าใหญ่ เป็นโครงการของกรมป่าไม้ ที่เข้ามาเก็บข้อมูลภายในหมู่บ้านต่างๆ เพื่อเสนอแผนต่างๆ โดยเน้นให้มีการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศน์ มีการส่งเสริมให้ทำ Home stay และในช่วงเวลาใกล้เคียงกัน กรมป่าไม้ได้ส่งเสริมปลูกป่าแผนใหม่ ซึ่งอาจส่งผลกระทบต่อการใช้ชีวิตแบบดั้งเดิม มีการฟื้นฟูป่า คือ การปลูกป่า การทำทางเดินเพื่อการสำรวจพื้นที่ป่าในพื้นที่ซึ่งให้คนได้เข้าไปท่องเที่ยวได้ แต่โครงการเช่นนี้ทางบ้านห้วยหินลาดในไม่ได้รับไปใช้ เพราะเป็นการวางแผนจากทางรัฐชาวบ้านไม่ได้แสดงความคิดเห็นทั้งที่เป็นบ้านของชาวบ้านเอง

๔. การจัดการสิทธิและการอ้างสิทธิเหนือทรัพยากร

การจัดการสิทธิและอ้างสิทธิเหนือทรัพยากรของชาวบ้านต่างจากสิ่งที่คนนอกเคยเข้าใจกัน ในกรณีที่เห็นชัดคือการจัดการป่าที่อยู่รอบๆ หมู่บ้านจะถูกจัดการในฐานะพื้นที่ป่าอนุรักษ์ แต่ไม่ใช่ป่าอนุรักษ์ที่กีดกันคนไม่ได้ใช้ประโยชน์ในป่า หากพิจารณาลึกลงไปในรายละเอียด จะพบว่าป่าอนุรักษ์ของชาวบ้านมีความซับซ้อนและมีการปรับเปลี่ยนให้สอดคล้องกับวิถีดำรงชีพ ป่าชุมชนแบบชาวบ้านจึงไม่ใช่พื้นที่ป่าอนุรักษ์หรือพื้นที่ป่าหวงห้ามอย่างเด็ดขาด หากปรับเปลี่ยนแนวทางการจัดการให้สอดคล้องต่อความมั่นคงของชุมชน

อย่างไรก็ตามในการจัดการสิทธิและอ้างสิทธิเหนือทรัพยากรของชาวบ้านที่กล่าวนี้ ไม่ได้หมายความว่าชาวบ้านจัดการสิทธิหรืออ้างสิทธิเหนือทรัพยากรอย่างเลื้อยล่อย ไม่มีวิธีปฏิบัติและด้วยวิถีชาวบ้านที่เชื่อมร้อยกันจนสิทธิเหนือทรัพยากรของชาวบ้านไม่เพียงสอดคล้องกับระบบนิเวศ ตลอดจนแบบแผนทางเศรษฐกิจสังคมและวัฒนธรรมของชุมชน ประเด็นในการจัดการและ

อ้างสิทธิ โดยสามารถทำความเข้าใจในประเด็นหลัก ๒ ประเด็น คือ ๑. ระบบการจัดการสิทธิและอ้างสิทธิเหนือทรัพยากรชุมชนและองค์กรชุมชน ๒. อุดมการณ์สิทธิและเครือข่ายขององค์กรชาวบ้าน

๘.๑ ระบบการจัดการสิทธิและการอ้างสิทธิเหนือทรัพยากรชุมชนองค์กรชุมชน

ชุมชนพยายามที่จะควบคุมการถือครองพื้นที่ หรือการใช้ทรัพยากรของชุมชนผ่านระบบความเชื่อของชุมชน ยกตัวอย่าง การจัดการต้นตำหรือต้นลูกชิด ซึ่งเป็นไม้หวงห้ามตามความเชื่อของชาวบ้าน ทำให้พื้นที่ป่าของบ้านหินลาดใน ยังคงมีต้นตำหรือต้นลูกชิดอย่างอุดมสมบูรณ์ การอ้างถึงสิ่งเหนือธรรมชาติเช่น ผี ชุมชนจึงมีสิทธิเหนือทรัพยากรมากกว่าสมาชิก ดังนั้นชุมชนจึงสามารถควบคุมจัดการสมาชิกของชุมชนได้ ที่สำคัญ มิใช่แค่เพียงการอ้างสิทธิเพื่อการเข้าถึงทรัพยากรภายในป่าเท่านั้น ทรัพยากรที่เกิดขึ้นจากผืนป่าของบ้านหินลาดในอย่างเช่นสวนชาซึ่งเป็นพืชเศรษฐกิจที่สำคัญของชุมชน รายได้ส่วนหนึ่งจากการขายจะถูกแบ่งเพื่อนำไปใช้ในการอนุรักษ์ป่าต่อไป

หลังจากที่ชาวบ้านได้มีประสบการณ์เกี่ยวกับปัญหาต่างๆ ที่เข้ามากระทบกับชุมชน ตั้งแต่ปัญหาทำสัมปทานตัดไม้ จนกระทั่งปัญหาการประกาศเป็นพื้นที่ป่าอุทยานแห่งชาติ ชาวบ้านเริ่มตระหนักถึงสิทธิของตนเองที่เกิดจากภายในชุมชนเอง ซึ่งชาวบ้านสามารถอยู่ร่วมกับป่าได้มาตั้งแต่รุ่นปู่ย่าตายายนานมาแล้ว พวกเขาดูแลผืนป่าและใช้ทรัพยากรตามจารีตประเพณีของตนเอง ที่สำคัญเกิดการรวมตัวอย่างไม่เป็นทางการในการจัดการกับปัญหาที่เกิดขึ้นในพื้นที่ เช่น การลักลอบตัดไม้จากคนภายนอกชุมชน จึงทำให้เกิดการรวมตัวกันในระดับกลุ่มห้อมบ้านก่อน

การเรียนรู้จากภายนอกที่ชาวบ้านได้มีโอกาสไปดูงานและเรียนจากเวทีสาธารณะต่างๆ จนทำให้เกิดการรวมตัวกันของกลุ่มคนที่มีความเดือดร้อนนั้น จนก่อให้เกิดเครือข่ายองค์กรในระดับจังหวัดขึ้น คือ ในส่วนของบ้านห้วยหินลาดในอยู่ในกลุ่มเครือข่ายลุ่มแม่น้ำลูกโดด เป็นส่วนหนึ่งของเครือข่ายเกษตรกรภาคเหนือ ในระดับเขาวงกตเองก็ตามยังมีการรวมตัวกันอย่างเป็นทางการ เช่นเดียวกับมีหน้าที่จัดการร่วมกับผู้ใหญ่ของชุมชน เช่น ช่วยดับไฟป่า ศึกษาสมุนไพรในป่า สืบทอดคนตรีพื้นบ้าน

๘.๒ บ้านป่าหอกินอย่างยั่งยืน

ในปัจจุบันระบบการเกษตรแบบไร่หมุนเวียนถูกทำให้เข้าใจว่าเป็นระบบการเกษตรที่ล้าหลัง ไม่มีประสิทธิภาพ ไม่มีเสถียรภาพทางการผลิต และทำลายความสมดุลของระบบนิเวศ หากมองในแง่ปัจจุบันแล้ว วิฤตการณ์เกี่ยวกับความแปรปรวนของธรรมชาติ และความไม่มั่นคงของมนุษย์ในยุคโลกาภิวัตน์ที่เป็นผลมาจากความหลากหลายถูกทำให้กลายเป็นเพียงหนึ่งเดียว ระบบการเกษตรและการจัดการป่าของชุมชนถูกตั้งคำถามจากรัฐว่าเหมาะสมหรือไม่กับวิถีโลกปัจจุบัน

- ระบบการเกษตรแบบไร่หมุนเวียนและป่าชุมชนกับความยั่งยืนด้านอาหาร

ในการพิจารณาระบบเกษตรแบบไร่หมุนเวียนกับความมั่นคงทางด้านอาหาร ชาวบ้านสามารถยืนยันได้ว่าผลผลิตที่ผลิตได้ด้วยระบบการเกษตรแบบไร่หมุนเวียนมีคุณภาพใกล้เคียงกับ

ผลิตผลจากธรรมชาติและปลอดจากสารเคมี การผลิตอาหารด้วยระบบการเกษตรแบบไร้
 หมุนเวียนยังสามารถตอบสนองต่อความต้องการบริโภคของครอบครัวมากกว่าการผลิตด้วยระบบ
 การเกษตรแบบอื่น ในด้านนี้เมื่อพิจารณาเชื่อมโยง ตั้งแต่ผลผลิตที่ได้รับจากการทำไร่มุมนเวียนปีที่
 ๑ จนถึงไร่อีกปีที่ ๒-๓ ยังคงให้ผลผลิตอาหารแก่ชุมชน นอกจากนี้ชุมชนที่ผลิตอาหารด้วยระบบ
 การเกษตรแบบไร่มุมนเวียนที่สามารถพึ่งพาตนเองทางด้านอาหารได้ ไม่ต้องพึ่งพาหรือเสีย
 ค่าใช้จ่ายในการซื้ออาหารจากตลาดภายนอกมากเกินไป

ในด้านของความหลากหลายของพันธุ์พืชอาหารนั้น ไร่มุมนเวียนแต่ละแห่งจะเป็นแหล่ง
 เพาะปลูกพืชอาหารเป็นจำนวนมาก มีการเพาะปลูกพืชอาหารกว่า ๑๔ ประเภทที่สำคัญแม้ไร่มุมน
 เวียนที่พักการใช้พื้นที่ หรือปล่อยทิ้งไว้เพื่อให้ฟื้นคืนความสมบูรณ์ตามธรรมชาติ พื้นที่ไร่มุมน
 เวียนในช่วงนี้นอกจากจะเป็นแหล่งเก็บหาอาหารประเภทพืชแล้ว ยังเป็นแหล่งล่าสัตว์ต่างๆ
 สรุปได้ว่า ระบบไร่มุมนเวียนของชาวบ้านไม่เพียงช่วยเสริมสร้างความมั่นคงด้านอาหารที่เป็น
 พืชผักและธัญพืช หากยังเสริมสร้างความมั่นคงของอาหารประเภทโปรตีนจากสัตว์

ความหลากหลายจากตัวอย่างพื้นที่ข้าวไร่ ๓ แปลง

ลำดับ แปลง	จำนวนพันธุ์พืช														รวม
	ข้าว	แตง	ถั่ว	บวบ	มะระ	มะเขือ	เผือก	มัน	พริก	อ้อย	หอม	ข้าว โพด	ฟัก	อื่น	
๑	๔	๕	๓	๖	๒	๓	๕	๘	๓	๒	๓	๔	๔	๕	๗๓
๒	๓	๔	๖	๓	๒	๕	๕	๖	๖	๒	๕	๕	๓	๖	๖๑
๓	๔	๕	๕	๔	๒	๕	๖	๔	๓	๒	๕	๔	๓	๓	๖๑

นอกจากระบบไร่มุมนเวียนแล้ว ป่าชุมชนที่ชาวบ้านช่วยกันอนุรักษ์เอาไว้ ยังมีผลผลิตจาก
 ป่าที่สำคัญหลายชนิด โดยเฉพาะอย่างยิ่งหน่อไม้ซึ่งเป็นของป่าที่สร้างรายได้ให้กับชุมชนเป็นลำดับ
 ที่สอง รองมาจากใบชาเมี่ยง ความยั่งยืนของทรัพยากรอย่างหน่อไม้ไม่สามารถคงอยู่ได้ ถ้าหาก

ชุมชนไม่มีการบริหารจัดการ เมื่อเปรียบเทียบกับหมู่บ้านใกล้เคียงแล้ว บ้านหินลาดในยังถือว่ามี
หน่อไม้มากกว่า เพราะชาวบ้านมีวิธีการเก็บหน่อไม้ที่มีประสิทธิภาพ

- ความยั่งยืนของระบบนิเวศ

ในประเด็นปัญหาเรื่องความสมดุลของระบบนิเวศกับการทำไร่หมุนเวียน ชาวบ้านยืนยันว่า
ระบบเกษตรแบบไร่หมุนเวียนจะช่วยสร้างความสมดุลของระบบนิเวศลุ่มน้ำ เนื่องจากระบบไร่
หมุนเวียนเป็นการกระทำที่ให้ระบบป่ามีชีวิตที่สมบูรณ์ ไร่หมุนเวียนช่วยให้พืชพันธุ์ไม้ที่เติบโต
ในพื้นป่าของหมู่บ้านมีการปรับเปลี่ยนอายุและเกื้อกูลซึ่งกันและกันพืชพันธุ์ไม้เหล่านั้นมีความ
แตกต่างหลากหลายของอายุ ทั้งในส่วนที่อยู่ในช่วงวัยทารก วัยเด็ก วัยผู้ใหญ่และชรา หากสภาพป่า
อยู่ในลักษณะนี้ อาจกล่าวได้ว่าเป็นพื้นป่าที่สมบูรณ์

กระบวนการของชาวบ้านที่มองการทำมาหากินของตนเป็นส่วนหนึ่งของธรรมชาติ ทั้งทำ
ไร่หมุนเวียนและการอยู่ร่วมกับพื้นป่า จากมุมมองของชาวบ้าน ผ่านระบบความเชื่อที่ยังคงถือปฏิบัติ
กันจนถึงปัจจุบัน ทั้งระเบียบการใช้ป่าในพื้นที่ต่างๆ ไม้ที่ชาวบ้านห้ามนำมาใช้ในชุมชน แต่การที่
กฎระเบียบตามความเชื่อของชุมชนไม่ได้รับการยอมรับจากหน่วยงานของรัฐเท่าที่ควร ชุมชนจึงได้
ปรับเปลี่ยนระบบความเชื่อของตนเองให้เป็นรูปธรรมมากยิ่งขึ้น ด้วยการนำมาปรับให้กลายเป็น
ระเบียบของชุมชนและอธิบายให้เจ้าหน้าที่เข้าใจ เช่น การแบ่งพื้นที่เป็นป่าอนุรักษ์ตามพิกัด GPS
ซึ่งรวมพื้นป่าห้ามตัดไม้ตามพิธีกรรม ทั้งป่าช้า ป่าส่งผี เป็นต้น เอาไว้ด้วย

- ความมั่นคงของชุมชน

บทเรียนจากชุมชนรอบข้าง และประสบการณ์ที่ผ่านมาที่มีผลกระทบโดยตรงกับชุมชน
ชาวบ้านเห็นว่าความยั่งยืนของชุมชน คือ การใช้และอนุรักษ์ทรัพยากรของตนเองไม่เปลี่ยนแปลง
ตามกระแสการพัฒนาต่างๆ ที่เข้ามา เช่น การส่งเสริมปลูกพืชเชิงเดี่ยว จนทำให้ชุมชนต้องไปผูก
ตัวเองติดกับระบบตลาด ชาวบ้านหินลาดในอาจมีหนี้สินจนต้องออกจากชุมชนไปทำงานหาเงินมา
ใช้หนี้ แต่ด้วยทรัพยากรที่มีอยู่อย่างสมบูรณ์ในป่าชุมชนและไร่หมุนเวียน ทำให้บางครั้งชาวบ้าน
แทบไม่ต้องใช้เงินสักบาทในหนึ่งวัน ถ้าไม่นับข้าวในไร่แล้ว ยังมีผักนาชนิดให้เลือกกลับมา
ประกอบอาหาร หรือถ้าเป็นป่าชุมชนก็มีทั้งพืช ผักและผลไม้ที่มีผล ไม้ป่าที่หาได้ตามฤดูกาล เหลือ
กินแล้วจึงนำไปขาย นอกจากนี้ ภายในชุมชนเองยังมีรายได้จากขามเียง ด้วยเหตุนี้ชาวบ้านใน
ชุมชนโดยเฉพาะเยาวชนจึงไม่มีใครต้องออกไปทำงานนอกชุมชน

ปัญหาในทุกระดับของชุมชน จะมีการพูดคุยกันในที่ประชุมทุกเดือน ไม่ว่าจะเป็นปัญหา
เกี่ยวกับชุมชนเอง อย่างเช่น ปัญหายาเสพติด ปัญหาของการบริหารจัดการป่า เป็นต้น การที่ปัญหา
ต่างๆ ภายในชุมชนนั้น ชาวบ้านทุกกลุ่มมีส่วนร่วมในการป้องกันและแก้ไขปัญหา จึงทำให้ชุมชน
ขบคิดและป้องกันปัญหาต่างๆ อยู่ตลอดเวลา ที่สำคัญงานในชุมชนมีการประสานความร่วมมือกัน
ทั้งระดับผู้ใหญ่กับเยาวชนอยู่เสมอเห็นได้ชัด เช่น การทำงานของกลุ่มเยาวชนในการทำงานอนุรักษ์
พื้นที่ป่าร่วมกับชุมชน

- ความยั่งยืนด้านเศรษฐกิจ

ในส่วนในระบบเศรษฐกิจ แม้จะเป็นแค่เพียงหมู่บ้านเล็กๆ กลางป่าใหญ่ก็ตามที แต่พื้นที่แห่งนี้มีความหลากหลายในทรัพยากร ในส่วนของชาวบ้านแล้วพืชเศรษฐกิจในชุมชนที่สำคัญสามารถเก็บหาได้ในป่าอย่าง เช่น หน่อไม้ ใบชาเมี่ยง มะขม มะแขว่ง เป็นต้น สำหรับชาเมี่ยงนั้นชาวบ้านมีวิถีในการจัดการภายในชุมชน โดยมีข้อตกลงร่วมกันว่า การทำชาเมี่ยงจะทำได้ก็เฉพาะคนภายในชุมชนเท่านั้น เพื่อป้องกันการขยายพื้นที่ปลูกชามากเกินไป จนไปปลูกป่าและส่งผลกระทบต่อพื้นที่ป่า

การที่มีพ่อค้านำสินค้าจากพื้นราบมาค้าขายให้กับชุมชน ชาวบ้านก็ได้ตกลงกับพ่อค้าพื้นราบให้รับซื้อสินค้าจากชุมชนด้วยเช่นกัน อย่างมะขมหรือผลไม้ชนิดอื่นด้วย ถือเป็นการแลกเปลี่ยนสินค้ากัน

ดังนั้นความยั่งยืนของเศรษฐกิจขนาดเล็กๆ ของชุมชนบ้านหินลาดในที่ต้องพึ่งพาป่านั้นจะคงอยู่ได้ก็เพราะเกิดจากการใช้และอนุรักษ์ทรัพยากรอย่างเหมาะสม มีกฎระเบียบข้อบังคับทั้งในส่วนที่เกิดจากความเชื่อของกลุ่มตนเองที่นำมาปรับใช้และระเบียบที่เกิดจากการเรียนรู้จากประสบการณ์ มีการต่อรองกับปัจจัยภายนอกจนทำให้ชุมชนอยู่และพึ่งตนเองได้

๕. ข้อเสนอจากชุมชนในค่านโยบาย และแนวทางการพัฒนา

๕.๑ ข้อเสนอระดับท้องถิ่น

- การจัดการทรัพยากรในพื้นที่อย่างเป็นทางการเป็นรูปธรรมต้องได้รับความช่วยเหลือจากองค์กรรัฐทั้งในภาคส่วนของส่วนกลางและส่วนภูมิภาค

- นโยบายต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับท้องถิ่นไม่ว่าทางตรงหรือทางอ้อมก็ควรมีการทำประชาคมหรือให้ข้อมูลเกี่ยวกับนโยบายและโครงการต่างๆ อย่างรอบด้านก่อนที่นโยบายหรือโครงการจะบังคับใช้หรือเกิดขึ้น

- รัฐบาลควรเข้ามาช่วยเหลือในการเผยแพร่เรื่องราวการจัดการทรัพยากรของชาวบ้านเพื่อสร้างความเข้าใจในวงกว้างให้กับคนภายนอก

- สภาองค์กรชุมชนควรให้ชาวบ้านมีส่วนร่วมในการแสดงความคิดเห็นผ่านตัวแทนชาวบ้านในภาคส่วนต่างๆ อย่างรอบด้าน

- ชาวบ้านมีส่วนแลกเปลี่ยนความคิดเห็นในประเด็นปัญหาเดียวกันทั้งในระดับท้องถิ่น ประเทศ และระหว่างประเทศ จนเกิดเป็นข้อตกลงร่วมกันและนำไปเป็นข้อมูลจัดทำแผนนโยบายต่อไป

๕.๒ ข้อเสนอระดับประเทศ

- รัฐบาลต้องนำแนวคิดในระดับท้องถิ่นไปประกอบในการพิจารณานโยบายในระดับประเทศต่อไป
- รัฐบาลต้องรับรองสิทธิการจัดการทรัพยากรตามจารีตประเพณีในแต่ละท้องถิ่น
- รัฐบาลต้องรับรองพันธุกรรมพื้นเมืองของแต่ละท้องถิ่นเพื่อการพัฒนาและป้องกันการถูกนำไปจดสิทธิบัตรจนกลายเป็นพันธุกรรมของประเทศอื่นไป
- ในการศึกษาวิจัยเกี่ยวกับผลกระทบทางนโยบาย ชาวบ้านควรมีส่วนร่วมในการศึกษาเพื่อแสดงความคิดเห็นกับนโยบายนั้นๆ
- รัฐบาลควรมีงบประมาณส่วนหนึ่งช่วยเหลือกับกลุ่มคนหรือองค์กรที่ช่วยเหลือดูแลทรัพยากร

บรรณานุกรม

คณะกรรมการฝ่ายประมวลเอกสารและจดหมายเหตุ .วัฒนธรรม พัฒนาการทางประวัติศาสตร์
เอกลักษณ์และภูมิปัญญา จังหวัดเชียงราย.คณะกรรมการอำนวยการจัดงานเฉลิมพระเกียรติ
พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว:กรุงเทพฯ, ๒๕๔๒.

ฐิติฤทธิ์ ชูชาติ.พ่อค้าวัวต่าง : ผู้บุกเบิกการค้าขายในหมู่บ้านภาคเหนือของประเทศไทย (พ.ศ.๒๓๘๘-
๒๕๐๓) : รายงานการวิจัย ศูนย์ศึกษาภูมิปัญญาท้องถิ่น : เชียงใหม่, ๒๕๔๕.

วิลาสินี อโนมะศิริ.ชาวเขากับการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ : ป่าไม้และน้ำ. สำนักงานกองทุน
สนับสนุนการวิจัย : กรุงเทพฯ, ๒๕๔๑.

เทียม คมกฤต.นโยบายการป่าไม้.คณะวนศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ : พระนคร, ๒๕๑๔.

ผาสุก พงษ์ไพจิตร.เศรษฐกิจการเมืองไทยสมัยกรุงเทพฯ .ตรีสวิน ซิลค์เวอร์มบุคส์ : เชียงใหม่,
๒๕๓๕.

รัตนาพร เศรษฐกุล .สิทธิชุมชนท้องถิ่น ชาวเขาในภาคเหนือของประเทศไทย : อดีตและปัจจุบัน
กรณีศึกษาและปัญหา . ชำนิบรรณาการ: กรุงเทพฯ, ๒๕๔๖

สมร นิติทัศน์ประภาส.ประวัติศาสตร์สหรัฐอเมริกา ค.ศ. ๑๘๖๕-๑๙๔๕ ยุคหลังสงครามกลาง
เมือง-สงครามโลกครั้งที่สอง . ไทยวัฒนาพานิช : กรุงเทพฯ, ๒๕๒๕

อรัญญา ศิริผล. ฝันกับคนม้ง : พลวัตความหลากหลายและความซับซ้อนแห่งอัตลักษณ์ของคนชาย
ขอบ เอกสารประกอบการประชุมประจำปีทางมานุษยวิทยา วันที่ ๒๗-๒๘ มีนาคม ๒๕๔๕ ณ ศูนย์
มานุษยวิทยาสิรินธร ศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร:กรุงเทพฯ, ๒๕๔๕

อานันท์ กาญจนพันธุ์.พลวัตของชุมชนในการจัดการทรัพยากร : สถานการณ์ในประเทศไทย .
สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย : กรุงเทพฯ, ๒๕๔๓

Nicholas Tapp .The Hmong of Thailand : opium people of the Golden Triangle Anti-Slavery
Society : London, ๑๙๘๖

เรียบเรียงโดย: นายปกรณ์ คงสวัสดิ์

พืชเศรษฐกิจภายในชุมชนและระยะเวลาในการเก็บเกี่ยว

กิจกรรม	ม.ค.	ก.พ.	มี.ค.	เม.ย.	มิ.ย.	ก.ค.	ส.ค.	ก.ย.	ต.ย.	พ.ย.	ธ.ค.	รายได้ต่อครอบครัว
สวนวน เกษตร ๑.ชา		เก็บใบ แก่				เก็บยอด ชา					ใบแก่	- ๒๐,๐๐๐ – ๒๕,๐๐๐ ครอบครัว/ปี
๒.พลับ												- ๕,๐๐๐ ต่อครอบครัว/ปี
๓.มะนาว												- ๑,๐๐๐ต่อครอบครัว/ปี
๔.มะไฟ												- ๓๐๐ ต่อครอบครัว/ปี
๕.ส้มโอ												-รวมทั้งหมดบ้าน ๕๐,๐๐๐บาท
๖.มะขม												เฉลี่ยต่อครอบครัว ประมาณ ๒,๐๐๐บาท/ปี
๗.หน่อไม้												๔,๐๐๐บาท ต่อ ครอบครัว/ปี

